

Dominik KUBACKI*

 <https://orcid.org/0000-0003-2389-0168>

INTERPRETACJE NIEDOZWOLONYCH POSTANOWIEŃ UMOWNYCH NA RYNKU KREDYTÓW HIPOTECZNYCH OBciążONYCH RYZYSKIEM WALUTOWYM

Abstrakt

Przedmiot badań: Konsumenci, którzy zawarli z bankami umowę o kredyt indeksowany lub denominowany do walut obcych, podnoszą kwestię występowania niedozwolonych postanowień. Sprawom tym towarzyszą „wojny na interpretacje” prawników i naukowców, co możemy zaobserwować w sądach powszechnych, w których toczy się szereg spraw.

Cel badawczy: Celem badawczym tej pracy jest ustalenie stanu rozwojowego interpretacji w polskim oraz unijnym orzecznictwie w zakresie legalności zawierania umów kredytu hipotecznego związanego z walutą obcą, a także identyfikacji niedozwolonych postanowień zawieranych w takich umowach.

Metoda badawcza: Realizacja przyjętego celu wymagała zastosowania analizy klauzul walutowych zawartych w umowach kredytu hipotecznego związanego z walutą obcą. Analiza ta polegała na przedstawieniu (inventaryzacji i omówieniu) orzecznictwa sądowego i wydanych decyzji Prezesa UOKiK.

Wyniki: Analiza stanu prawnego oraz wydarzeń w przestrzeni prawnej pozwala zauważyć pogłębienie się procesów ujednoczenia i poszerzenia prokonsumenckiej interpretacji w polskim oraz unijnym orzecznictwie. Dużą w tym zasługą orzecznictwa TSUE, które wyjaśnia wiele kwestii i ugruntowuje sposób rozstrzygania zagadnień z zakresu kredytów hipotecznych.

Słowa kluczowe: kredyty walutowe, nieprawidłowości na rynku kredytów hipotecznych, klauzula abuzywna, Prezes UOKiK.

* Dr, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Katedra Bankowości; e-mail: dominik.kubacki@uni.lodz.pl

1. Wstęp

Popularność zaciągania kredytów w walutach obcych w Polsce wskazuje, że wynikała z różnych przyczyn, o których możemy przeczytać w wielu opracowaniach instytucji, takich jak Związek Banków w Polsce (ZBP)¹ czy Najwyższa Izba Kontroli (NIK)².

Silna potrzeba posiadania własnego mieszkania i uzyskania kredytu mogła być przyczynkiem, że zawierane wówczas umowy kredytowe indeksowane lub denominowane do walut obcych³ spowodowały, że kredytobiorcy – niektórzy nieświadomie – wzięli na siebie ryzyko nieograniczonych skutków osłabienia złotego do waluty kredytu⁴.

Łatwiejszy dostęp do kredytów spowodował, że niektóre podmioty go udzielające – w pogoni za udziałem w rosnącym rynku i maksymalizacją wyniku sprzedażowego – nie skupiały się na wyjaśnianiu wszystkich aspektów ryzyka. Mowa tu w szczególności o ryzyku walutowym, którego materializacja dokonała się po upadku amerykańskiego banku Lehman Brothers⁵, który zapoczątkował ogólnoswiatowy kryzys gospodarczy w 2007 r., czy w wyniku decyzji Szwajcarskiego Banku Narodowego w dniu 15 stycznia 2015 r. o porzuceniu polityki obrony minimalnego kursu wymiany euro na franka szwajcarskiego⁶. Fakt ten spowodował, że nastąpiła deprecjacja złotego do franka szwajcarskiego i euro, która doprowadziła do sytuacji powiększenia się długu u kredytobiorców. W tym momencie spełnił się tzw. czarny scenariusz, który uwidoczniał rzeczywiste ryzyko kursowe dla klientów banku, związane z udzielaniem kredytów do walut obcych, których skutki ciągną się do dziś.

¹ ZBP, *Biała księga kredytów frankowych w Polsce*, Warszawa 2015.

² NIK, *Ochrona praw konsumentów korzystających z kredytów objętych ryzykiem walutowym*, Warszawa 2018.

³ W przekazie publicznym ww. kredyty nazywane są kredytami walutowymi. Jednak w praktyce obrotu gospodarczego kredyt walutowy różni się konstrukcją od kredytów: denominowanych i indeksowanych do waluty obcej, patrz szerzej **Raport Rzecznika Finansowego**, *Analiza prawna wybranych postanowień umownych stosowanych przez banki w umowach kredytów indeksowanych do waluty obcej lub denominowanych w walucie obcej zawieranych z konsumentami*, Warszawa 2016, s. 8–9.

⁴ NIK, *Ochrona...*, s. 9.

⁵ E. Miklaszewska (red.), *Bank na rynku finansowym. Problemy skali, efektywności i nadzoru*, Wolter Kluwer Polska, Warszawa 2010, s. 35–36.

⁶ A. Jurkowska-Zeidler, *Asymetria ryzyka a zasada sprawiedliwości społecznej na tle problemu kredytów we frankach szwajcarskich*, Gdańskie Studia Prawnicze 2016/XXXV, Gdańsk, s. 132.

Ze skarg napływających do Rzecznika Finansowego (RF) wynika, że niektórzy konsumenci, ci którzy chcieli zaciągnąć kredyt mieszkaniowy, otrzymywali odpowiedź, że mają wystarczającą zdolność kredytową w walucie obcej, a nie mają jej w walucie polskiej⁷. Konsumenci ci przekonywani byli, że ryzyko z tytułu zaciągnięcia kredytu w walucie obcej jest niewielkie, gdyż dana waluta uznawana jest za stabilną. Zastrzeżenia klientów ww. produktów bankowych tyczą się również postanowień umownych, które zostały zakwestionowane w toku abstrakcyjnej kontroli wzorców umów przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (SOKiK) oraz wpisane do prowadzonego przez Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) rejestru postanowień wzorców umów uznawanych za niedozwolone⁸. Sprawom tym towarzyszą „wojny na interpretacje” prawników i naukowców, co możemy zaobserwować w sądach powszechnych, w których toczy się szereg spraw, przez co sprawy te nie są proste do rozwiązania. Dlatego Autor za cel główny artykułu przyjął ustalenie stanu rozwoju interpretacji w polskim oraz unijnym orzecznictwie w zakresie legalności zawierania umów kredytu hipotecznego związanego z walutą obcą, a także identyfikacji niedozwolonych postanowień, zawieranych w takich umowach. W artykule będzie weryfikowana hipoteza główna, która dodatkowo została rozwinięta o dwie hipotezy szczegółowe.

HG: Analiza stanu prawnego pozwala zauważyć pogłębienie się procesów ujednolicania i poszerzania prokonsumenckiej interpretacji w polskim oraz unijnym orzecznictwie odnośnie do legalności i treści zawieranych umów kredytu hipotecznego związanego z walutą obcą.

H1: Analiza stanu prawnego pozwala stwierdzić rozwój procesów ujednolicania prokonsumenckiej interpretacji w polskim oraz unijnym orzecznictwie w zakresie treści umów kredytu hipotecznego związanego z walutą obcą.

H2: Analiza stanu prawnego pozwala stwierdzić rozwój procesów poszerzania się interpretacji prokonsumenckiej w odniesieniu do umów kredytu hipotecznego związanego z walutą obcą.

Realizacja przyjętego celu i postawionych hipotez zostanie podzielona na kilka etapów.

Etap 1: Prezentacja istoty niedozwolonych postanowień umownych, stosowanych w umowach z konsumentami.

⁷ **Raport Rzecznika Finansowego**, *Analiza...*, s. 95.

⁸ Wejście w życie nowelizacji ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów z 17 kwietnia 2016 r. spowodowało, że to Prezes UOKiK rozstrzyga o niedozwolonym charakterze postanowienia wzorca umowy i zakazie jego wykorzystywania.

Etap 2: Przedstawienie poglądów na temat dopuszczalności stosowania w umowach kredytowych klauzul waloryzacyjnych w świetle przepisów prawa.

Etap 3: Analiza negatywnych praktyk bankowych na rynku kredytów hipotecznych w świetle wydanych decyzji przez Prezesa UOKiK.

Etap 4: Przedstawienie praktyki orzeczniczej sądów powszechnych w świetle badań aktowych.

Etap 5: Wnioski.

2. Istota niedozwolonych postanowień umownych stosowanych w umowach z konsumentami

Niedozwolone postanowienia umowne (inaczej abuzywne⁹) to postanowienia umowy zawieranej z konsumentem, które kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszają jego interesy¹⁰. Podstawy uznania klauzuli umownej za niedozwoloną zostały sformułowane w art. 385¹ k.c.¹¹ Zgodnie z treścią tego przepisu, aby klauzula została uznana za abuzywną muszą być spełnione łącznie trzy przesłanki¹²:

- 1) postanowienia umowy nie zostały uzgodnione indywidualnie z konsumentem¹³;

⁹ Co ciekawe, ustawa polska posługuje się pojęciem „niedozwolonych postanowień umownych”, nie wprowadzając do języka prawnego stosowanego w innych krajach europejskich funkcji i znaczenia instytucji klauzul abuzywnych, zob. szerzej **M. Skory**, *Klauzule abuzywne – zastosowanie przepisów dyrektywy 93/13 w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej (Niemcy, Anglia, Francja, Czechy, Słowacja, Węgry)*, UOKiK, Warszawa 2007, s. 12–13. **B. Wyżykowski**, *Skutki uznania abuzywności postanowienia umowy w kontroli incydentalnej*, Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny 2017/8 (6).

¹⁰ **Sprawozdanie z działalności UOKiK za rok 2018**, s. 46, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=24030>; stan na 20.03.2022 r.

¹¹ Celem tych przepisów jest stworzenie jeszcze jednego instrumentu ochrony konsumenta jako strony ekonomicznie słabszej, oprócz tych instrumentów, które zapobiegają nieuczciwym umowom.

¹² Art. 385¹ § 1 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. k.c. (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1740, ze zm.).

¹³ Sformułowanie „nieuzgodnione indywidualnie” oznacza, że konsument przy zawarciu umowy nie miał rzeczywistego wpływu na ich treść. Jak wskazuje się w orzecznictwie, są to postanowienia, które nie podlegają negocjacjom w toku uzgadniania przez strony warunków umowy, zob. szerzej wyrok SOKiK z 14.12.2010 r., XVII AmC 426/09. Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje. Na marginesie należy wskazać, że zgodnie z orzecznictwem TSUE oraz powszechnie prezentowanym przez Prezesa UOKiK stanowiskiem niedozwolone postanowienia umowne nie wiążą konsumentów już od momentu zawarcia ich w umowie, natomiast dla oceny ewentualnej

- 2) prawa i obowiązki konsumenta zostały ukształtowane w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami¹⁴ i rażąco naruszają interesy konsumenta¹⁵;
- 3) nie są to postanowienia, które określają główne świadczenia stron¹⁶, w tym wynagrodzenie, chyba że takie postanowienia są sformułowane w sposób niejednoznaczny.

W doktrynie dwie pierwsze formuły prawne służą do oceny tego, czy standardowe klauzule umowne, zawarte we wzorcu umownym, przekraczają zakres określone przez ustawodawcę granice rzetelności kontraktowej twórcy wzorca w zakresie kształtowania praw i obowiązków konsumenta. W szczególności chodzi tu o działania nierzetelne, odbiegające *in minus* od standardów, naruszające równorzędność kontraktową stron¹⁷.

Obecna (2022) treść przepisu, zawarta w art. 385¹ § 1 k.c., precyzująca przesłanki abuzywności, została uzupełniona innymi regulacjami, jak na przykład wskazówkami, jakimi należy się kierować podczas dokonywania ocen tych przesłanek oraz listą klauzul abuzywnych¹⁸. Wprowadzenie tych przepisów jest wynikiem nie tylko zmian legislacyjnych (implementacji Dyrektywy 93/13¹⁹ do prawa krajowego), lecz stanowi również obraz zmian ustrojowych

abuzywności danego postanowienia umownego bez znaczenia pozostaje sposób jego wykonywania, zob. szerzej wyrok TSUE z 21.12.2016 r. w sprawach połączonych o sygn. C-154/15, C-307/15 i C-308/15, pkt 6; wyrok TSUE z 26.01.2017 r., sygn. C-421/14, pkt 61; wyrok TSUE z 14.03.2013 r., sygn. C-415/11, pkt 7.

¹⁴ Odesłanie do dobrych obyczajów stanowi odwołanie do ocen uzasadniających reguły moralne znajdujące swoje źródło w wartościach powszechnie akceptowalnych i obiektywnie pojmowanych, patrz więcej **W. Popiolek**, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I (pod red. K. Pietrzykowskiego), Warszawa 2002, s. 804.

¹⁵ Zob. szerzej **P. Sokal**, *Czyn nieuczciwej konkurencji a dobre obyczaje*, Monitor Prawniczy 2011/24.

¹⁶ Za świadczenia główne uznaje się te, które zmierzają bezpośrednio do osiągnięcia celu umowy, tj. bez których nie dochodzi do powstania zobowiązania z danej umowy. Zasięg odnośnego pojęcia musi być zawsze ustalany w konkretnym przypadku, z uwzględnieniem wszystkich postanowień oraz celu zawieranej umowy, patrz więcej wyrok SN z 1.03.2017 r., sygn. akt IV, CSK 285/16. Celem doprecyzowania określenia „główne świadczenia stron” można odwołać się też do kryteriów przedstawionych przez TSUE w wyroku z dnia 20.09.2017 r. wydanym w sprawie C-186/16, a także w wyroku z dnia 30.04.2014 r., w sprawie C-26/13.

¹⁷ Zob. szerzej wyrok SOKiK, XVII AmC 426/09.

¹⁸ Zob. art. 385² uzupełniony w art. 385³ § 1 k.c., Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny (Dz.U. z 2022 r., poz. 1360).

¹⁹ Zgodnie z postanowieniami Dyrektywy obowiązkiem Państw Członkowskich jest zapewnienie, aby umowy zawierane z konsumentami nie zawierały nieuczciwych warunków, zob. szerzej preambuła Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, Dz.U.UE.L.1993.95.29.

i kulturowych w państwie polskim w zakresie ochrony konsumenta, która została zapisana w art. 76 Konstytucji RP²⁰. Dokonując interpretacji tego przepisu, sąd krajowy powinien wziąć pod uwagę nie tylko polskie prawo i orzecznictwo polskich sądów, ale także treść Dyrektywy 93/13 oraz związane z nią orzecznictwo TSUE²¹.

Od 17 kwietnia 2016 r. organem właściwym do sprawowania kontroli wzorców umownych w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone jest Prezes UOKiK²². W drodze decyzji administracyjnej wydaje on stosowne decyzje i zakazuje jego wykorzystywania kontrolowanemu przedsiębiorcy²³. W decyzji Prezes UOKiK nie tylko przytacza treść postanowienia wzorca umowy uznanego za niedozwolone, ale także może określić środki usunięcia trwających skutków naruszenia tego zakazu²⁴. Istnieje również możliwość, że przedsiębiorca dobrowolnie zobowiąże się do zmiany zachowania i przedstawi UOKiK propozycje działań zmierzających do usunięcia naruszenia i jego skutków na rynku²⁵.

3. Poglądy na temat dopuszczalności stosowania w umowach kredytowych klauzul waloryzacyjnych w świetle przepisów prawa

Konsumenci, którzy zawarli z instytucjami kredytowymi umowę o kredyt indeksowany lub denominowany do walut obcych, od kilku lat kwestionują zgodność z przepisami prawa mechanizmu waloryzacji (indeksacji) kredytu kursem waluty obcej, tzw. klauzul waloryzacyjnych. Zgodnie z ideą tego mechanizmu, polega on na zastosowaniu dwóch różnych kursów waluty do przeliczenia walutowego wysokości zobowiązań kredytowych klienta, który będzie dotyczył

²⁰ M. Skory, *Klauzule...*, s. 10–11.

²¹ **Raport Rzecznika Finansowego**, *Analiza aktualnych zagadnień dotyczących kredytów frankowych 2021*, Warszawa 2022, s. 6.

²² Nie wyłącza to jednak możliwości dochodzenia przez konsumenta przed sądami powszechnymi uznania za bezskuteczne niedozwolonych postanowień w ramach indywidualnej kontroli postanowień wzorca umowy lub też w ramach postępowania grupowego, gdzie wyrok w takiej sprawie będzie wiązał wyłącznie jego strony.

²³ Wydana w jego wyniku decyzja podlega zaskarżeniu. W jego efekcie dalsza kontrola może być przeprowadzona przez SOKiK, SA w Warszawie, a w razie wniesienia skargi kasacyjnej, przez SN.

²⁴ Zob. szerzej art. 23b ustawy z 16.02.2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (dalej u.o.k.k.) (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1076 ze zm.).

²⁵ Zob. szerzej **Sprawozdanie...** za rok 2018, s. 49, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=24030>; stan na 20.03.2022 r.

uruchomienia kredytu oraz jego spłaty poprzez zastosowanie kursu kupna i sprzedaży waluty. Choć zarówno w literaturze, jak i orzecznictwie mechanizm denominowania albo indeksowania kwoty kredytu uznaje się za dopuszczalny, kredytobiorcy, którzy zaciągnęli ten kredyt, podnoszą kwestię legalności oferowania tego typu kredytów. Wskazują przy tym, że kredyt, który został im wypłacony, jest kredytem złotowym, ponieważ banki swoim klientom wypłacały złote. Dodatkowo wskazują, że postanowienia przewidujące waloryzację kredytu stanowią nierównomierne rozłożenie ryzyka pomiędzy stronami. Rodzi to u niektórych podmiotów podejrzenie, że aprecjacja walut obcych miała być dla banków źródłem zysku, który mógłby powstać w momencie deprecjacji waluty krajowej²⁶. Pogląd o „nielegalności” podbudowywany jest twierdzeniami o rzekomym ukrywaniu przez banki rzeczywistego ryzyka transakcji oraz rzekomym wprowadzaniu konsumenta w błąd klauzulami abuzywnymi, które m.in. odnoszą się do klauzul indeksacyjnych informujących, na jakich zasadach bank dokonuje przeliczenia walutowego wysokości zobowiązań kredytowych klienta (dotyczy to przeliczenia zarówno przy wypłacie kredytu, jak i ustalaniu rat kapitałowo-odsetkowych)²⁷.

Rozpoczynając analizę w zakresie dopuszczalności stosowania w umowach kredytowych klauzul waloryzacyjnych²⁸ w świetle przepisów prawa, warto ją rozpocząć od przytoczenia kilku ostatnich poglądów naukowców, ekonomistów i innych podmiotów, a następnie przedstawić kwestie dopuszczalności stosowania ww. kredytów w świetle wyroków SN.

²⁶ Tymczasem, jak wynika z różnych opinii i analiz, najwyższe zyski banki osiągnęły w pierwszym półroczu 2008 r., kiedy frank był względem złotego najsłabszy. Jednak, jak wskazuje M. Zieliński, fakt aprecjacji franka nie był dla banków zupełnie obojętny z trzech powodów: 1. Wraz ze wzrostem wartości zobowiązań kredytobiorców rośnie *ceteris paribus* ryzyko spłaty. 2. Wraz ze wzrostem wartości zobowiązań kredytobiorców rośnie *ceteris paribus* ryzyko procesowania się przez klientów niechających spłacać rosnących rat. 3. Wraz ze wzrostem wartości zobowiązań kredytobiorców rośnie suma bilansowa, co wiąże się z koniecznością utrzymania wyższego kapitału własnego. Patrz więcej: **Opinia M. Zielińskiego**, *Prawdy i nieprawdy w debacie o frankach*, Rzeczpospolita, 19.04.2021, <https://www.rp.pl/Opinie/304199897-Prawdy-i-nieprawdy-w-debacie-o-frankach.html>; stan na 11.03.2022 r.

²⁷ Zob. szerzej **Opinia C. Stypulkowskiego**, *Jeszcze raz o frankach*, Rzeczpospolita, 18.04.2021, <https://www.rp.pl/Opinie/304189944-Cezary--Stypulkowski-Jeszcze-raz-o-frankach.html>; stan na 11.03.2022 r.

²⁸ Klauzula waloryzacyjna to postanowienie umowne, które przewiduje, że wartość świadczenia wynikającego z umowy będzie określona poprzez odniesienie się do innego miernika wartości niż pieniądź, zob. szerzej **T. Wiśniewski**, *Art. 358(1) Zasada nominalizmu*, w: **J. Gudowski** (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz, tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2018.

E. Łętowska kategorycznie stwierdza, że postępowanie banków nie tylko było niemoralne²⁹, ale też niezgodne z prawem. Według tej autorki udzielanie kredytów było niezgodne ze standardem konsumenckiego prawa UE, a polskie sądy przez lata to tolerowały³⁰. Odmiennego zdania jest C. Stypułkowski³¹, który stawia pytanie, „gdzie były – zwłaszcza w latach 2003–2008 – władze państwowe, prawnicy i sędziowie zaciągający te kredyty, organy państwa odpowiedzialne za przestrzeganie prawa w Polsce oraz instytucje chroniące interesy konsumentów?”, wskazując tym samym, że ówczesny Prezes UOKiK i klub parlamentarny rządzącej wówczas (a także obecnej) partii wzywali do nieograniczania udzielania wspomnianych kredytów, gdyż naruszałoby to podstawowe interesy konsumentów i ograniczyłyby zakup własnego mieszkania przez konsumentów³². Warto jednak w tym miejscu zaznaczyć, że kredyty zaciągane na cele mieszkaniowe i zabezpieczone hipotecznie w walutach obcych były oferowane zarówno w krajach strefy euro, jak i w wielu innych krajach europejskich, co ma istotne znaczenie dla oceny wątpliwości prawnych wokół omawianego zagadnienia.

W tym kontekście warto przywołać stanowisko ZBP, które wskazuje dopuszczenie przez prawo kredytów denominowanych/indeksowanych:

Kodeks cywilny w sposób jednoznaczny określa możliwość umownej waloryzacji obowiązań cywilnych, którego rodzajem jest umowa o kredyt walutowy.

Prawo bankowe w Polsce przewiduje umowy kredytowe denominowane lub indeksowane w walutach obcych.

Prawo bankowe w Polsce opisuje wyraźnie zasady dotyczące tego, w jaki sposób i w jakich terminach należy ustalić kursy wymiany walut. Na tej podstawie wyliczana jest kwota kredytu i rata kapitałowo-odsetkowa.

²⁹ Wg prof. Łętowskiej niemoralne jest stworzenie iluzji, aby skłonić jakąś osobę do nieostrożnego zadysponowania swoim mieniem. Niemoralne jest również to, że banki podnosiły koszty kredytów w PLN, aby te kredyty prezentowały się mniej atrakcyjnie oraz nie informowały kredytobiorców (albo udawały, że go informowały) o ryzyku walutowym w umowach kredytów hipotecznych, zob. szerzej **Opinia E. Łętowskiej**, *Kto pyta, nie błądzi. Polemika z prof. Balcerowiczem*, Rzeczpospolita, 7.04.2021; stan na 11.03.2021 r.

³⁰ Według prawa UE w umowach konsument-profesjonalista iluzja informacji przy formalnym pozorze jej udzielenia w umowie tworzy klauzulę abuzywną (Dyrektywa 93/13), zob. szerzej **Opinia E. Łętowskiej**, *Kto...*

³¹ C. Stypułkowski jest prezesem mBanku i doktorem prawa.

³² Co więcej, jak podkreśla C. Stypułowski, z biegiem czasu pojawiały się regulacje ustawowe, które deregulowały postanowienia tych umów, jak np. wspomniana wcześniej tzw. ustawa antyspreadowa z 2011 r., która umożliwiała kredytobiorcom spłatę kredytów bezpośrednio w walucie, do której były indeksowane/denominowane, zob. szerzej **Opinia C. Stypułkowskiego**, *Jeszcze raz...*

Istnienie kredytów walutowych jednoznacznie przewiduje także Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/17/UE z dnia 4 lutego 2014 r. w sprawie konsumenckich umów o kredyt związanych z nieruchomościami mieszkalnymi.

Kredyty walutowe znajdują swoje oparcie w art. 358¹ par. 2 Kodeksu cywilnego, który przewiduje umowną waloryzację. Strony umowy mają możliwość ustalenia waloryzacji kredytu za pomocą miernika wyrażonego w walucie obcej. Także obowiązujące przepisy Prawa bankowego przewidują, że jednym z elementów umowy kredytowej w przypadku umów denominowanych lub indeksowanych do waluty innej niż waluta polska są szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu. Ponadto w przypadku umowy o kredyt denominowany lub indeksowany do waluty innej niż waluta polska, kredytobiorca może dokonywać spłaty rat kapitałowo-odsetkowych oraz dokonać przedterminowej spłaty pełnej lub częściowej kwoty kredytu bezpośrednio w tej walucie, a bank nie może uzależnić wykonania przez kredytobiorcę tego uprawnienia od wprowadzenia dodatkowych ograniczeń³³.

RF wskazuje, że w przypadku umów zawartych przed dniem 26 sierpnia 2011 r. przepisy nie przewidywały możliwości udzielania kredytów waloryzowanych do walut obcych z uwagi na brak obowiązywania ustawy antyspreadowej³⁴, co oznacza, że Prawo bankowe nie przewidywało wprost konstrukcji umów kredytowych denominowanych lub indeksowanych ani też nie określało sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut³⁵. Poglądy prezentowane w opinii RF, pomimo że dla kredytobiorców są wyjątkowo atrakcyjne, są sprzeczne z prawem polskim z uwagi na obowiązywanie wówczas zasady walutowości³⁶. Pozwalała ona bankom na dokonywanie rozliczeń dewizowych, jednak pod warunkiem, że jednocześnie zostanie zaoferowane konsumentowi prawo zawarcia oraz wykonania umowy w walucie polskiej. W związku z tym należy uznać, że także przed rokiem 2009 przepisy prawa cywilnego zezwalały na zawieranie umów kredytowych z walutową klauzulą waloryzacyjną, gdyż działanie takie było dopuszczalnym wyjątkiem od zasady walutowości wyrażonej w art. 358 § 1 k.c.³⁷

³³ **ZBP**, 24 *prawdy o kredytach walutowych*, cyt. za: **Raport Rzecznika Finansowego, Analiza..., s. 25.**

³⁴ Mowa tu o ustawie z dnia 29 lipca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 165, poz. 984).

³⁵ **Raport Rzecznika Finansowego, Analiza..., s. 9.**

³⁶ Zasada ta obowiązywała do 24.01.2009 r., zob. szerzej **J. Czabański**, *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, *Palestra* 2016/6, s. 63–83.

³⁷ *Ibidem*.

W opinii organów UE konstrukcja kredytu indeksowanego nie budzi kontrowersji. Jak wskazał Rzecznik Generalny TSUE³⁸:

[...] warto przypomnieć podstawowe pojęcia prawa zobowiązań pieniężnych, a mianowicie «walutę rachunku» oznaczającą miarę zobowiązania i «walutę płatności» oznaczającą sposób wykonania zobowiązania. [...].

Podobne stanowisko zajął również SN w swoich wyrokach³⁹, w których to wyraził pogląd, że

można na zasadzie swobody umów (art. 353¹ Kodeksu Cywilnego (k.c.)) skonstruować umowę kredytu w ten sposób, że waluta kredytu jest określona w jednej walucie, a wypłata kwoty kredytu ma nastąpić w innej walucie. Modyfikacja taka dotyczy wyłącznie sposobu wykonania zobowiązania, przez co nie powoduje zmiany waluty wierzytelności na złote⁴⁰.

Strony mogą zatem ustalić jako walutę zobowiązania (wierzytelności) walutę obcą, a jako walutę wykonania tego zobowiązania (spłaty wierzytelności) walutę polską⁴¹.

Dalsza analiza, każe zadać pytanie o skutki uznania klauzul waloryzacyjnych za niewiążące. Z jednej strony można spotkać się z poglądem, że zawarte umowy w całości mogą być bezwzględnie nieważne. Wydawać by się mogło, że taki wniosek byłby zbyt daleko idący i sprzeczny z wolą stron, jaką niewątpliwie była chęć zawarcia umowy kredytowej. Natomiast z drugiej strony wydaje się, że tylko niektóre klauzule mogą być przedmiotem kontroli sądu pod kątem ich zgodności, ważności i skuteczności w świetle art. 58 § 1–3 k.c.⁴² czy też art. 385¹ § 1⁴³ w zw. z art. 385² k.c.⁴⁴ Uznanie, iż konkretne klauzule są bezskuteczne lub nieważne co do zasady nie oznacza bowiem, iż cała umowa jest nieważna (art. 58 § 3 k.c. i art. 385¹ § 2 k.c.⁴⁵).

³⁸ **Opinia Rzecznika Generalnego** z dnia 17 września 2015 r. (C-312/14): <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5fd53854487f744619589c468ca8ce114.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuSchj0?text=&docid=167901&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=586521#Footnote20>; stan na 30.09.2022 r.

³⁹ Por. wyroki SN: z dnia 25 marca 2011 r., IV CSK 377/10, z dnia 29 kwietnia 2015 r., V CSK 445/14. oraz z dnia 14.07.2017 r. II, CSK 803/16.

⁴⁰ Patrz szerzej wyrok SN z 25.03.2011 r., IV CSK 377/10.

⁴¹ Patrz szerzej wyrok SN z 29.04.2015 r., V CSK 445/14.

⁴² Zob. szerzej art. 58 Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1360).

⁴³ *Ibidem*, art. 385¹ § 1.

⁴⁴ *Ibidem*, art. 385².

⁴⁵ *Ibidem*, art. 385¹ § 2.

4. Analiza negatywnych praktyk bankowych na rynku kredytów hipotecznych w świetle wydanych decyzji przez Prezesa UOKiK w latach 2018–2021

W orzecznictwie Prezesa UOKiK najczęściej występującym problemem na rynku kredytów hipotecznych denominowanych/waloryzowanych do walut obcych była niewątpliwie kwestia sposobu ustalania przez banki kursów walutowych we wzorcach do umów. Urząd zakwestionował postanowienia niejednoznaczne, niezrozumiałe i niejasne dla konsumentów, w oparciu o które podmioty te przeliczały wysokość zobowiązań kredytowych klienta. Do tych pojęć Prezes UOKiK zaliczył m.in. „rynkowe kursy (kupna i sprzedaży) walut”⁴⁶, „średnie (rynkowe) kursy międzybankowe”⁴⁷, „średni kurs banku”⁴⁸ czy „średni kurs rynku walutowego”⁴⁹. Zdaniem Prezesa UOKiK nie znajdują one odzwierciedlenia w przepisach prawa ani w innych obiektywnych i dostępnych źródłach informacji⁵⁰. Omawiane wyrażenia nie zostały w należyty sposób wyjaśnione i pozostawiają wątpliwości interpretacyjne⁵¹. Nawet jeśli niektóre wyjaśnienia zostały przedłożone, to nie zawsze zostało to zrobione w sposób jasny i precyzyjny, żeby konsument mógł zweryfikować źródło stanowiące podstawę do ustalenia kursu walutowego. Wątpliwości interpretacyjne budziły odwołania do serwisu odpłatnego, w którym są publikowane aktualne kursy, bowiem konsument po wpisaniu domeny internetowej w języku polskim (reuters.pl) był przekierowywany na domenę w obcym języku (reuters.com)⁵². Rodzi to uzasadnione ryzyko dla konsumentów, którzy nie znają języka, że możliwość weryfikacji kursu waluty jest znacznie utrudniona. W ocenie Prezesa UOKiK, nawet jeśli konsumenci mieliby dostęp do danych znajdujących się we wskazanym systemie transakcyjnym, nie byłoby w stanie zweryfikować prawdziwości i poprawności danych prezentowanych przez instytucje kredytowe. Dlatego Prezes UOKiK stwierdza, że najczęściej mamy do czynienia z pozornym sposobem ustalania kursów walutowych. Co równie istotne, instytucje kredytowe zastrzegały sobie różne niejasne i dodatkowe możliwości dokonywania korekt tabel kursów walut w oparciu o nieznane wartości, pojęcia i założenia. Przykładem takich zapisów są:

⁴⁶ DOZIK 17/2020.

⁴⁷ DOZIK 16/2020; DOZIK 14/2020; DOZIK 15/2019; DOZIK 12/2021.

⁴⁸ DOZIK 12/2020.

⁴⁹ DOZIK 9/2018.

⁵⁰ DOZIK 17/2020; DOZIK 14/2020.

⁵¹ DOZIK 17/2020.

⁵² Wg Prezesa UOKiK na wskazanej stronie nie są wyświetlane na bieżąco rzeczywiste kursy walut, zob. szerzej DOZIK 17/2020.

- Tabela podstawowych kursów walut sporządzona jest przy uwzględnieniu przyjętych przez Bank założeń budżetowych dotyczących dochodów z tytułu różnic kursowych oraz względów konkurencyjności⁵³;
- Bank jest uprawniony do zmiany [...] wysokości spreadu walutowego wyrażonego w procentach na podstawie przesłanek określonych w punkcie 4.7. Regulaminu Produktowego⁵⁴.

Kwestionowane przez UOKiK ww. zapisy umowne stwarzały możliwość do dokonywania omawianych zmian jedynie w sytuacji, gdy kurs będzie najbardziej korzystny dla kredytodawcy, natomiast niekoniecznie w sytuacji najbardziej korzystnej dla kredytobiorcy. W konsekwencji konsument nie otrzymywał w odpowiednim momencie konkretnej i precyzyjnej informacji na temat tego, w oparciu o które dane bank wyznaczał kursy walut. Konsument nie miał również informacji, o której dokładnie godzinie będzie publikowana tabela oraz ile ich będzie danego dnia, co pozwalało w zasadzie na swobodne kształtowanie zadłużenia konsumentów w oparciu o interes ekonomiczny banku⁵⁵. Przykłady takich zapisów:

Ustalanie przez Bank podstawowych kursów walut, [...] odbywa się raz lub więcej razy w ciągu dnia roboczego⁵⁶;

Niezależnie od godzin określonych, Bank może sporządzić nową Tabelę kursów walut Banku, jeśli w okresie pomiędzy tymi godzinami nastąpiła – w odniesieniu do co najmniej jednej waluty wymienionej w Tabeli kursów walut Banku – zmiana Średniego rynkowego kursu waluty⁵⁷.

W ocenie Prezesa UOKiK takie ukształtowanie stosunku prawnego prowadzi do dowolnego kształtowania przez bank kursów walut służących do spłaty rat kredytu oraz uzyskania przez bank dodatkowego wynagrodzenia, wysokości którego w momencie spłaty poszczególnych rat kredytu konsument nie jest w stanie w żaden sposób oszacować. Dlatego zakwestionowane postanowienia umowne kształtują prawa i obowiązki konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy. Omawiane klauzule wprowadzają bowiem nieusprawiedliwioną dysproporcję praw na niekorzyść

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ DOZIK 9/2018.

⁵⁵ DOZIK 17/2020.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ DOZIK 14/2020.

konsumentów⁵⁸. A jak słusznie zauważa Prezes, konsumenci są słabszą stroną stosunku umownego. Przewaga banku polega na możliwości kształtowania postanowień wzorców umów stosowanych w obrocie z konsumentami poprzez dokonywanie arbitralnych, nieprzewidywalnych i dowolnych zmian czynników wpływających na wysokość rat kapitałowo-odsetkowych, do których spłaty zobowiązani są konsumenci⁵⁹. Warto również wspomnieć, że działania banków odnoszące się do umieszczania w umowach z konsumentami bliżej nieokreślonych zasad ustalania kursów wymiany walut mogą być o tyle zaskakujące, że wymóg ich sprecyzowania regulowała Rekomendacja S (a konkretnie zawarta tam rekomendacja 5.2.2.c), do której banki miały obowiązek dostosować się do 1 lipca 2006 r.⁶⁰

5. Praktyka orzecznicza sądów powszechnych w świetle badań aktowych

Analiza stanu prawnego oraz wydarzeń w przestrzeni prawnej w zakresie kwestii powiązanych z kredytami walutowymi od kilku już lat są przedmiotem licznych wystąpień zarówno o charakterze systemowym, jak i w indywidualnych sprawach kredytobiorców. Z tego też powodu problem abuzywności możemy uznać, że nie jest prosty do rozwiązania. Przykładem jest choćby orzecznictwo sądów powszechnych, wśród których zachodzi rozbieżność w ocenie tego, czy postanowienia kształtujące mechanizm indeksacji w umowach kredytów indeksowanych do waluty obcej są sprzeczne z ustawą jako ukształtowane z naruszeniem właściwości stosunku prawnego, a więc z przekroczeniem określonych w art. 353¹ k.c. granic swobody umów⁶¹, czy też jedynie można oceniać je przez pryzmat abuzywności (art. 385¹ k.c.)⁶², które ostatecznie musiał rozstrzygnąć SN⁶³.

⁵⁸ W ocenie Prezesa dobrym obyczajem jest kształtowanie przez przedsiębiorcę treści postanowień umownych w sposób zapewniający równomierne rozłożenie uprawnień i obowiązków między stronami stosunku umownego, zob. szerzej DOZIK 13/2020.

⁵⁹ DOZIK 14/2020.

⁶⁰ **KNB**, *Rekomendacja S dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie*, NBP, Warszawa 2006, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/rekomendacja_s_8566.pdf; stan na 6.05.2021 r.

⁶¹ Por. wyroki SA: w Warszawie: (z 23.10.2019 r., V ACa 567/18; z 30.12.2019 r., VI ACa 361/18; z 12.02.2020 r., V ACa 297/19; z 19.08.2020 r., VI ACa 345/19; z 25.09.2020 r., VI ACa 332/19; z 16.12.2021 r., V ACa 303/19), w Białymstoku: z 27.01.2022 r., I ACa 256/21, w Katowicach: z 17.01.2022 r., I ACa 136/21.

⁶² Por. wyrok SA w Warszawie z dnia 24.01.2020 r., V ACa 425/19.

⁶³ Zdaniem SN mechanizm indeksacji jest sprzeczny z naturą umowy kredytu indeksowanego, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria

Biorąc pod uwagę liczbę prowadzonych przed sądami powszechnymi spraw, mimo początkowych przewlekłości w tego typu postępowaniach, z roku na rok przybywa ich w sądach, a liczba rozstrzygnięć w szybkim tempie rośnie. Możemy to zaobserwować po statystyce wyroków sądowych w sprawach frankowych. W pierwszym półroczu tego roku zapadło ponad 4 tys. wyroków, natomiast w latach 2021 i 2020 sądy wydały odpowiednio 2780 i 955 wyroków. Co istotne, w pierwszym półroczu 2022 aż 3917 spraw wygrali frankowicze, a banki 117⁶⁴. Dominują orzeczenia stwierdzające nieważność umowy kredytowej⁶⁵ (3746 wyroków), na drugim miejscu następuje „odfrankowanie”⁶⁶ umów (166 wyroków). Statystyki te wskazują na stale utrzymującą się prokonsumencką tendencję w orzecznictwie. Oczywiście zdarzają się wyroki niekorzystne dla kredytobiorców, które należy traktować jako pojedyncze odstępstwa niż zmianę kierunku w ukształtowanej już linii orzeczniczej. Niewykluczone, że są one rezultatem prowadzenia spraw przez niedoświadczone podmioty, które oferują obsługę spraw frankowych albo są to przypadki, które nie powinny rzutować na ogólny pozytywny obraz. Przykładem tego typu spraw jest choćby zapadły wyrok SOKiK, który uchylił w całości decyzję Prezesa UOKiK (DOZIK 9/2018) stwierdzającą, że Deutsche Bank Polska stosuje klauzule niedozwolone we wzorcach umów kredytowych do walut obcych⁶⁷. Innym przykładem jest wyrok SO w Łodzi z dnia 9.02.2022, który oddalił po raz drugi zbiorowy pozew 1,7 tys. klientów mBanku i orzekł, że nie ma podstaw, żeby uznać klauzule waloryzacyjne za bezwzględnie nieważne (co oznaczałoby tzw. odfrankowanie kredytów) lub uznania ich w całości za nieważne⁶⁸. Równie zaskakujące w tym wyroku jest to, że SO wskazuje, że klauzula waloryzacyjna została

oznaczenia tego kursu. Postanowienia takie, jeśli spełniają kryteria uznania ich za niedozwolone postanowienia umowne, nie są nieważne, lecz nie wiążą konsumenta w rozumieniu art. 385¹ k.c., Wyrok SN z 28.04.2022 r., III CZP 40/22.

⁶⁴ <https://www.money.pl/banki/tysiace-przeznaczonych-spraw-frankowych-lawina-sie-rozpedza-6797142934809568a.html>; stan na 30.09.2022 r.

⁶⁵ W tej sytuacji klient oddaje bankowi kapitał, a bank zwraca mu wszystkie pobrane raty i opłaty wraz z odsetkami. Banki nie pozostają dłużne wobec takich osób – od jakiegoś czasu żądają zapłaty za bezumowne korzystanie z kapitału.

⁶⁶ W tej sytuacji mamy do czynienia z przewalutowaniem zobowiązania z franka szwajcarskiego na złotego.

⁶⁷ Sąd orzekł, że sposób ustalania kursu walutowego przez Deutsche Bank Polska jest jasny i zrozumiały, a kara UOKiK była niemerytoryczna i naruszała zasady wymiaru kary, por. Wyrok SOKiK z 22.03.2021 r., XVII AmA 12/19.

⁶⁸ Za abuzywną sąd uznał klauzulę kursową (odsyłającą do kursu sprzedaży banku), zob. szerzej <https://pl.media.mbank.pl/176668-wazny-wyrok-sadu-w-sprawie-17-tys-kredytobiorcow-umowy-frankowe-obowiazuja>; stan na 10.05.2022 r.

indywidualnie uzgodniona. Choć te dwa wymienione przykłady zapewne wywołały wiele emocji u frankowiczów, to nie należy tego traktować jako sygnał zmiany obecnej, prokonsumenckiej linii orzeczniczej. Przemawiać za tym mogą następujące argumenty. Po pierwsze, dlatego że w innych postępowaniach przeciwko tym samym podmiotom prawnicy reprezentujący kredytobiorców wygrywają, orzekając o nieważności umów kredytowych. Po drugie, wyroki, które zapadają w I instancji, są wyrokami nieprawomocnymi i są zazwyczaj zmieniane w II instancji⁶⁹.

Odpowiadając na pytanie, dlaczego sprawy rozstrzygane w sądach zapadają obecnie (2021–2022) szybciej niż jeszcze kilka lat temu, można wskazać co najmniej dwa powody⁷⁰. Po pierwsze, za sprawą sędziów, którzy coraz częściej rezygnują z przeprowadzania dowodów, o które zawniósł pozwany bank. Po drugie, na polskie orzecznictwo wpływ ma wiodąca rola orzecznictwa TSUE, które stanowiąc jego nadrzędność, wyjaśnia wiele kwestii i ugruntowuje sposób rozstrzygnięcia niektórych zagadnień z zakresu kredytów frankowych i co najważniejsze jest jednolite w zakresie swojego kierunku rozstrzygnięcia spraw.

W zakresie rozstrzygnięcia spraw w Polsce takim symbolicznym przełomem okazał się zapadły wyrok TSUE z 2019 r.⁷¹, który po pierwsze zmienił sytuację frankowiczów, otwierając im drogę do sądowego podważania umów kredytowych, a po drugie, jak zauważa A. Wiewiórowska-Domagalska, odegrał ważną rolę psychologiczną, wspierając sędziów i zachęcając do bezpośredniego stosowania prawa europejskiego⁷².

Orzeczenie w sprawie państwa Dziubaków miało fundamentalne znaczenie ze względu na to, że TSUE dał sądom krajowym wskazówki, jak orzekać zgodnie z Dyrektywą 93/13. Wchodząc w szczegóły, ww. orzeczenie wskazuje, w jaki sposób dochodzi się do kontroli abuzywności postanowienia dotyczącego głównego świadczenia stron. Całe orzeczenie sprowadza się do mechanizmu ustalania kursu walutowego, czyli do tabeli kursowej, które zostało uznane za

⁶⁹ Jak wynika z informacji Prezesa ZBP T. Białka wynika, że 8 na 10 spraw w sądzie II instancji kończy się zwycięstwem frankowiczów, <https://ostaszewskikredytyfrankowe.pl/frankowicze-kontra-bank-millennium-przegląd-najnowszego-orzecznictwa-sadow-ii-instancji/>; stan na: 30.09.2022 r.; <https://www.franknews.pl/ugody-nie-dla-frankowiczow-z-deutsche-bank-wyroki-w-sadach-korzystne-dla-kredytobiorcow/>; stan na 30.09.2022 r.

⁷⁰ <https://www.money.pl/banki/tysiace-przegryanych-spraw-frankowych-lawina-sie-rozpedza-6797142934809568a.html>; stan na 30.09.2022 r.

⁷¹ Wyrok TSUE z 14.06.2012 r., C-618/10.

⁷² Co można zaobserwować, porównując, jakie były wyroki przed i po orzeczeniu TSUE, zob. szerzej **European Financial Congress**, *Raport. Konsekwencje prawne, ekonomiczne i społeczne wyroku TSUE w sprawie kredytów „frankowych”*, Sopot 2020.

klauzulę niedozwoloną, ponieważ nie spełnia wymogów związanych z transparentnością. TSUE uznał, że wskazana klauzula nie wiąże konsumenta i musi zostać wyeliminowana z umowy. Jeden z ważniejszych aspektów tej wykładni, jaki wypłynął w tej sprawie, stanowiło ustalenie, czym można wypełnić lukę powstałą po wyłączeniu niedozwolonego postanowienia z umowy. W sprawie państwa Dziubaków Trybunał stwierdził, że takimi przepisami, które miałyby wypełnić lukę, nie mogą być przepisy ogólne odnoszące się do zasad słuszności lub ustalonych zwyczajów. W tym względzie TSUE orzekł, że krajowe sądy nie są uprawnione do uzupełniania umowy poprzez zmianę treści takiego warunku, np. w oparciu o regulacje prawa krajowego. Natomiast możliwe jest uzupełnienie umowy na podstawie przepisów dyspozytywnych, ale tylko wtedy, gdy jest to niezbędne w celu utrzymania umowy w mocy, gdyby jej unieważnienie mogło rodzić niekorzystne konsekwencje dla konsumenta lub innych przepisów mających zastosowanie, o ile strony umowy wyrażą na to zgodę⁷³. Co więcej, jeżeli umowa kredytu nie może dalej obowiązywać bez tego postanowienia, należy stwierdzić jej bezwzględna nieważność⁷⁴.

Analiza kolejnych wyroków TSUE, które zapadły w kwestii ww. umów, wskazuje, że wiąże się z zapewnieniem pełnej skuteczności praw konsumentów. Można tu chociażby wskazać ostatnie orzeczenie TSUE w zakresie przedawnienia roszczeń wynikających z zawartych umów kredytowych w okresie boomu⁷⁵, zawierających niedozwolone postanowienia umowne. Tu Trybunał utrzymał swoje dotychczasowe stanowisko⁷⁶, że termin, od którego należy liczyć 10-letni okres przedawnienia roszczeń, następuje nie wcześniej niż w momencie, w którym kredytobiorca powziął wiedzę o nieuczciwym charakterze albo dowiedział się, że jego umowa ma wady prawne⁷⁷. To ważna wiadomość dla klientów, ponieważ pozwoli im odzyskać wszystkie uiszczone do tej pory raty.

⁷³ W wyroku TSUE z 2.09.2021 r. C-932/19 zostało wprost wskazane, że w polskim porządku prawnym nie występuje przepis dyspozytywny dający możliwość zamiany nieuczciwego kursu banku.

⁷⁴ **TSUE**, *Komunikat prasowy z dnia 8.09.2022. Wyrok Trybunału w sprawach połączonych od C-80/21 do C-82/21*, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2022-09/cp220144pl.pdf>; stan na 30.09.2022 r.

⁷⁵ Trzeba bowiem pamiętać, że większość umów kredytów frankowych została zawarta w latach 2006–2008.

⁷⁶ Podobne wyroki TSUE zapadły w sprawach od C-776/19 do C-782/19. Podobne stanowisko zostało potwierdzone również przez Sąd Najwyższy w uchwale z 13.01.2022 r., zob. szerzej wyrok SN z 13.01.2022 r., III CZP 61/22.

⁷⁷ **TSUE**, *Komunikat prasowy z dnia 8.09.2022...*

Jednocześnie trzeba zauważyć, że wciąż są niejasności dotyczące rozliczeń kredytobiorców z bankami po unieważnieniu umów, które w najbliższej przyszłości wyjaśni TSUE. Oczekiwany przez tysiące frankowiczów wyrok TSUE będzie dotyczył bezumownego korzystania z kapitału zyska kluczowe znaczenie dla dalszego przebiegu sporów na linii kredytobiorcy – banki na gruncie kredytów denominowanych i indeksowanych do walut obcych. Polskie i unijne przepisy nie dają bankom podstaw do domagania się wynagrodzenia za korzystanie z kapitału. Po stronie banków korzystne byłoby, gdyby te rozliczenia wiązały się z jakąś formą wynagrodzenia za korzystanie z kapitału udostępnionego kredytobiorcy. To, co dziś możemy zauważyć, to pytania sędziów skierowane do powodów: czy mają świadomość skutków prawnych unieważnienia umowy. Bowiem czynnik ten będzie miał kluczowy wpływ na skutki finansowe frankowych spraw zarówno dla klientów, jak i banków.

6. Zakończenie

Zagadnienie nieprawidłowości na rynku kredytów hipotecznych obciążonych ryzykiem walutowym w Polsce budzi emocje i polemikę wśród różnych środowisk: prawników, ekonomistów, polityków czy organów konsumenckich i nadzorczych. Z jednej strony mieliśmy wypowiedzi niektórych organów (RF, UOKiK), że banki, wprowadzając w początkowych latach⁷⁸ na rynek polski kredyty waloryzowane (indeksowane) kursami walut obcych w świetle obowiązujących wówczas przepisów prawa, nie robiły tego zgodnie z prawem. Z drugiej strony mieliśmy poglądy ekonomistów i banków, którzy wskazywali, że możliwość denominowania lub indeksowania kredytów do waluty obcej było możliwe na podstawie art. 353¹ oraz art. 358¹ § 2 k.c. Jednak takie stanowisko kwestionuje RF z uwagi na fakt, iż „zabezpieczenie to (waloryzacja świadczenia w sensie ekonomicznym) następowało właśnie poprzez pobieranie odsetek kapitałowych, pełniących funkcję waloryzacyjną, w szczególności jeżeli wziąć pod uwagę, iż w większości przypadków oprocentowanie długoterminowego kredytu ma charakter zmienny”⁷⁹.

Analiza spraw prowadzona przez Prezesa UOKiK wskazuje, że kredyty te stanowiły istotne źródło korzyści finansowych, które wynikały ze stosowania w umowach kredytowych postanowień o charakterze abuzywnym, godzących w dobre obyczaje i sprowadzających się do niedopełnienia obowiązku udzielenia

⁷⁸ Przed wprowadzeniem ustawy antyspreadowej.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 18.

konsumentowi rzetelnej, prawdziwej i pełnej informacji⁸⁰, a więc naruszenia jednego z podstawowych praw konsumenta. UOKiK wskazuje, że niedopuszczalna jest sytuacja, w której z zapisów umowy nie wynika, w jaki sposób ustalane są kursy kupna i sprzedaży walut znajdujące się w tabelach, stosowane do przeliczania kapitału i rat kredytu. Kwestią, którą podnosi UOKiK, pozostaje również niedookreślona rozpiętość pomiędzy kursem kupna (wykorzystywany w momencie uruchomienia kredytu) a kursem sprzedaży (stosowany do przeliczania rat kapitałowo-odsetkowych), tzw. spread walutowy. Takie zapisy pozwalały bankom na uzyskiwanie kosztem konsumenta dodatkowego dochodu. Stosowanie tego rodzaju praktyk stawia nieprofesjonalnych uczestników rynku w sytuacji bardzo niekorzystnej, gdyż naraża interes ekonomiczny konsumenta, z uwagi na niewystarczającą wiedzę, w jaki sposób ustalana jest wysokość zobowiązania.

Niezależnie od powyższych rozważań problem abuzywności nie jest prosty do rozwiązania. Świadczyć o tym może przedstawione wyżej orzecznictwo sądów powszechnych w Polsce, które ewoluuje i przechodzi proces synchronizacji z wykładnią TSUE. Należy zauważyć, że analiza stanu prawnego oraz wydarzeń w przestrzeni prawnej pozwala zauważyć pogłębienie się procesów ujednoczenia i poszerzenia prokonsumenckiej interpretacji w polskim oraz unijnym orzecznictwie. Dużą w tym zasługą orzecznictwa TSUE, które opiera się na tej samej aksjologicznie i celowościowo wspólnej osi, a co najważniejsze – wyjaśnia wiele kwestii i ugruntowuje sposób rozstrzygania zagadnień z zakresu kredytów hipotecznych. W oparciu o przedstawione wnioski można stwierdzić, że postawiona we wstępie hipoteza główna, mówiąca o procesie ujednoczenia i pogłębiania się prokonsumenckiej interpretacji w polskim oraz unijnym orzecznictwie, została potwierdzona. Na zakończenie można więc skonstatować, że cel artykułu został zrealizowany.

Bibliografia

Opracowania

Czabański J., *Walutowe klauzule waloryzacyjne w umowach kredytów hipotecznych. Analiza problemu*, Palestra 2016/6, s. 63–83.

European Financial Congress, *Raport. Konsekwencje prawne, ekonomiczne i społeczne wyroku TSUE w sprawie kredytów „frankowych”*, Sopot 2020.

Jurkowska-Zeidler A., *Asymetria ryzyka a zasada sprawiedliwości społecznej na tle problemu kredytów we frankach szwajcarskich*, Gdańskie Studia Prawnicze 2016/XXXV, Gdańsk, s. 131–153.

⁸⁰ Patrz art. 24 ust. 2 pkt 2, u.o.k.k.

- Kata R.**, *Kredyty hipoteczne w Polsce w kontekście stabilności finansowej i makroekonomicznej*, w: J. Grzywacz, S. Kowalski (red.), *Przedsiębiorstwa, banki i polityka regionalna w nowej perspektywie finansowej UE, Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Nauki Ekonomiczne 2015/XXII*, Płock, s. 183–196.
- Miklaszewska E.** (red.), *Bank na rynku finansowym. Problemy skali, efektywności i nadzoru*, Wolter Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- NIK**, *Ochrona praw konsumentów korzystających z kredytów objętych ryzykiem walutowym*, Warszawa 2018.
- Popiołek W.**, w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I (pod red. K. Pietrzykowskiego), Warszawa 2002.
- Raport Rzecznika Finansowego**, *Analiza aktualnych zagadnień dotyczących kredytów frankowych 2021*, Warszawa 2022.
- Raport Rzecznika Finansowego**, *Analiza prawna wybranych postanowień umownych stosowanych przez banki w umowach kredytów indeksowanych do waluty obcej lub denominowanych w walucie obcej zawieranych z konsumentami*, Warszawa 2016.
- Skory M.**, *Klauzule abuzywne – zastosowanie przepisów dyrektywy 93/13 w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej (Niemcy, Anglia, Francja, Czechy, Słowacja, Węgry)*, UOKiK, Warszawa 2007.
- Sokal P.**, *Czyn nieuczciwej konkurencji a dobre obyczaje*, *Monitor Prawniczy* 2011/24, s. 134–150.
- Wiśniewski T.**, *Art. 358(1) Zasada nominalizmu*, w: J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz, tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, Warszawa 2018.
- Wyżykowski B.**, *Skutki uznania abuzywności postanowienia umowy w kontroli incydentalnej*, *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny* 2017/8 (6).
- ZBP**, *24 prawdy o kredytach walutowych*, cyt. za: *Raport Rzecznika Finansowego, Analiza prawna wybranych postanowień umownych stosowanych przez banki w umowach kredytów indeksowanych do waluty obcej lub denominowanych w walucie obcej zawieranych z konsumentami*, Warszawa 2016.
- ZBP**, *Biała księga kredytów frankowych w Polsce*, Warszawa 2015.

Orzecznictwo

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 23.10.2019 r., V ACa 567/18.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 30.12.2019 r., VI ACa 361/18.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 24.01.2020 r., V ACa 425/19.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 12.02.2020 r., V ACa 297/19.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 19.08.2020 r., VI ACa 345/19.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 25.09.2020 r., VI ACa 332/19.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 16.12.2021 r., V ACa 303/19.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 27.01.2022 r., I ACa 256/21.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 17.01.2022 r., I ACa 136/21.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 25.03.2011 r., IV CSK 377/10.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 29.04.2015 r., V CSK 445/14.
- Wyrok Sądu Najwyższego z 28.04.2022 r., III CZP 40/22.
- Wyrok SOKiK z 14.12.2010 r., XVII AmC 426/09.
- Wyrok SOKiK z 22.03.2021 r., XVII AmA 12/19.
- Wyrok TSUE z 14.06.2012 r., C-618/10.

Wyrok TSUE z 14.03.2013 r., C-415/11.
Wyrok TSUE z 30.04.2014 r., C-26/13.
Wyrok TSUE z 21.12.2016 r. w sprawach połączonych C-154/15, C-307/15 i C-308/15.
Wyrok TSUE z 26.01.2017 r., C-421/14.
Wyrok TSUE z 20.09.2017 r., C-186/16.
Wyroki TSUE z 26.03.2019 r., C-70/17 i C-179/17.
Wyrok TSUE z 3.10.2019 r., C-260/18.
Decyzja Prezesa UOKiK z 2.10.2018 r., DOZIK 9/2018.
Decyzja Prezesa UOKiK z 31.12.2019 r., DOZIK 15/2019.
Decyzja Prezesa UOKiK z 22.09.2020 r., DOZIK 12/2020.
Decyzja Prezesa UOKiK z 22.09.2020 r., DOZIK 13/2020.
Decyzja Prezesa UOKiK z 22.09.2020 r., DOZIK 14/2020.
Decyzja Prezesa UOKiK z 16.10.2020 r., DOZIK 16/2020.
Decyzja Prezesa UOKiK z 16.10.2020 r., DOZIK 17/2020.
Decyzja Prezesa UOKiK z 16.12.2021 r., DOZIK-12/2021.

Strony internetowe

<https://ostaszewskikredytyfrankowe.pl/frankowicze-kontra-bank-millennium-przeglad-najnowszego-orzecznictwa-sadow-ii-instancji/>; stan na 30.09.2022 r.
<https://pl.media.mbank.pl/176668-wazny-wyrok-sadu-w-sprawie-17-tys-kredytobiorcow-umowy-frankowe-obowiazuja>; stan na 10.05.2022 r.
https://uokik.gov.pl/niedozwolone_klauzule.php; stan na 20.03.2022 r.
<https://www.franknews.pl/ugody-nie-dla-frankowiczow-z-deutsche-bank-wyroki-w-sadach-korzystne-dla-kredytobiorcow/>; stan na 30.09.2022 r.
https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/knf_130218_przypomnienie_publicznej_dyskusji_CHF_40728.pdf; stan na 11.03.2022 r.
<https://www.money.pl/banki/tysiace-przeigranych-spraw-frankowych-lawina-sie-rozpedza-6797142934809568a.html>; stan na 30.09.2022 r.
KNB, *Rekomendacja S dotycząca dobrych praktyk w zakresie zarządzania ekspozycjami kredytowymi zabezpieczonymi hipotecznie*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2006, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/rekomendacja_s_8566.pdf; stan na 6.05.2021 r.
KNF, *Potencjalny wpływ zmian otoczenia prawnego na portfel mieszkaniowych kredytów walutowych związanych z kursem CHF*, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Wplyw_zmian_otoczenia_prawnego_na_portfel_mieszkaniowych_kredytow_CHF_72739.pdf; stan na 18.04.2022 r.
Opinia C. Stypulkowskiego, *Jeszcze raz o frankach*, Rzeczpospolita, 18.04.2021, <https://www.rp.pl/Opinie/304189944-Cezary-Stypulkowski-Jeszcze-raz-o-frankach.html>; stan na 11.03.2022 r.
Opinia E. Łętowskiej, *Kto pyta, nie błądzi. Polemika z prof. Balcerowiczem*, Rzeczpospolita, 7.04.2021, <https://www.rp.pl/Opinie/304069897-Ewa-Letowska-Kto-pyta-nie-bladzi-Polemika-z-prof-Balcerowiczem.html>; stan na 11.03.2022 r.
Opinia M. Zielińskiego, *Prawdy i nieprawdy w debacie o frankach*, Rzeczpospolita, 19.04.2021, <https://www.rp.pl/Opinie/304199897-Prawdy-i-nieprawdy-w-debacie-o-frankach.html>; stan na 11.03.2022 r.

Opinia Rzecznika Generalnego z dnia 17 września 2015 r. (C-312/14): <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d5fd53854487f744619589c468ca8ce114.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuSchj0?text=&docid=167901&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=586521#Footnote20>; stan na 30.09.2022 r.

Sprawozdanie z działalności UOKiK za rok 2018, s. 46, <https://uokik.gov.pl/download.php?plik=24030>; stan na 20.03.2022 r.

TSUE, *Komunikat prasowy z dnia 8.09.2022. Wyrok Trybunału w sprawach połączonych od C-80/21 do C-82/21*, <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2022-09/cp220144pl.pdf>; stan na 30.09.2022 r.

Dominik KUBACKI

INTERPRETATIONS OF PROHIBITED CONTRACTUAL PROVISIONS IN THE MORTGAGE MARKET WITH FOREIGN EXCHANGE RISK

Abstract

Background: Consumers who entered into a contract with banks for credit indexed or denominated to foreign currencies raise the issue of the presence of prohibited provisions. These cases are accompanied by ‘interpretation wars’ between lawyers and academics, as we can see in the courts of general jurisdiction in which a number of cases are pending.

Research purpose: The research goal of this work is to determine the state of development of interpretation in Polish and EU jurisprudence on the legality of concluding mortgage loan agreements linked to foreign currency, as well as to identify prohibited provisions contained in such agreements.

Methods: The adopted goal required the use of an analysis of foreign currency clauses contained in foreign currency-related mortgage contracts. This analysis consisted of the presentation (inventory and discussion) of court decisions as well as selected decisions of the President of the OCCP.

Conclusions: The analysis of the legal situation and events in the legal space allows us to note the deepening of the processes of unification and expansion of pro-consumer interpretation in Polish and EU jurisprudence. Much of this stems from the jurisprudence of the CJEU, which clarifies many issues and consolidates the way mortgage issues are resolved.

Keywords: foreign currency loans, irregularities in the mortgage market, abusive clause, President of OCCP.